ئاورێک لە شێعری «هەوایەکی نوێ» پۆل ئێلوار ... زانکۆ یاری

پێشەکی و وەرگێڕان لە فەڕانسەوییەوە: زانکۆ یاری
کارناسی زمان و ئەدەبی ئینگلیزی ......

“پۆل ئێلوار” (١٨٩٥-١٩٥٢) نووسەر و شاعێری ناوداری فەڕەنسی، لە بنەماڵەیەکی مام ناوەندی لە شاری “سەن دێنی” لە دایک دەبێ. خوێندنی قۆناغی سەرەتایی لە خوێندنگەی Colebert تەواو کردوە. لە تەمەنی پازدە ساڵیدا بە هۆی نەخوشییەک واز لە خوێندن دێنێ و بۆ دەرمان ڕوو دەکاتە کوێستانەکانی سوویس و ساڵ و نیوێک لەوێ دەمێنێتەوە. پاش چارەسەر بوونی نەخۆشییەکەی دەگەڕێتەوە پاریس و هۆگری شێعر و ئەدەبیات دەبێ.

بو یەکەمین جار چەند کورتە شێعر لە گۆڤارە ئەدەبییەکانی ئەوکاتی فەڕەنسەدا بڵاو دەکاتەوە. لە ١٩١٤ دەیبەنە سەربازی و لە بەشی پەرستاریدا دایدەمەزرێنن. لە ١٩١٧ یەکەمین دەفتەری شێعری خۆی بەناوی “کۆمەڵە شێعرێک بۆ ئاشتی” بڵاو دەکاتێوە. ئێلوار پاش کۆتایی شەڕی دووەم، لەگەڵ “ئاندری بیرتۆن”، “لوویی ئاراگۆن” و “فیلیپ سۆپۆ”دا ئاشنا دەبێ و بەشداریی ئەوان ڕاگەیەندراوی شێعری سوورئالیستی فەڕەنسە واژۆ دەکا و بزووتنەوەی ئەدەبی سووریالیسم دادەمەزرێنن. لە ١٩٢٤دا پاش جیابوونەوە لە هاوسەرەکەی “گالا” کە زەبرێکی ڕووحی بوو بۆ ئەو، بێزار و وەڕز و یاغی سەفەرێکی دوور و درێژ بۆ دەوری دنیا دەست پێدەکا. پاش گەڕانەوەی لەم سەفەرە ئەم چەند بەرهەمە بڵاو دەکاتەوە: “مەرگ بۆ نەمردن”، “چاوە پڕ سەمەرەکان” و “پێتەختی غەم” کە ئەم بەرهەمە لە شاکارە هەرە مەزنەکانی ئێلوار دێتە ئەژمار. بۆیە هێندێ لە ڕەخنەگەران لەمەڕ ئەم کتێبەوە دەڵێن: هەر ئەم کتێبە بەسە بۆ ئەوەی ئێلوار بکەینە نوێنەری شێعری نوێی فەرەنسە.

ساڵی ١٩٤٢لە کاتی داگیرکردنی فەڕەنسەدا دەچێتە نێو حیزبی کۆمۆنیستی فەرەنسە و خەباتێکی شاراوە دژ بە نازییەکانی ئەڵمانی دەست پێدەکا. کۆمەڵە شێعری “شێعر و ڕاستەقینە” ١٩٤٢،”شیاوی ژیان” ١٩٤٤، “لە جێژوانی ئەڵمانی” ١٩٤٤، لەم کەش و هەوا پڕاوپڕ لە بێ هیوایی و سامناکەدا خوڵقاون و لە گرنگترین هەڵبەستە سیاسییەکانی

سەردەمی خۆڕاگری فەڕەنسە دێنە ئەژمار. لە ساڵی١٩٤٨، پیکاسۆ و ئێلوار بۆ ئەندامانی لە کۆنگرەی جیهانیی ئاشتی لە لەهیستان بانگهێشت دەکرێن. هەر لەم ساڵەدایە شێعرە سیاسییەکانی خۆی بە پێشەکییەکی “لوویی ئاراگۆن”ەوە بڵاو دەکاتەوە. “ققنووس” دوایین بەرهەمی ئێلوار کە لە ساڵی ١٩٥٢ و لە کۆتاییەکانی ژیانیدا نووسراوە.

کاتی ئاشتی دەگەڕێتەوە ئامێزی فەڕەنسە، ئێلوار ئیدی واز لە شێعری سیاسی دێنێ. بە بۆچوونی ژان ڕۆسلۆ نووسەری فەرهەنگی شێعری هاوچەرخی فەڕەنسە، پۆل ئێلوار میناک یەکێک لە نوێنەرانی سوورئالیسم، ئەو کەسەیە کە بەرینترین و کاریگەرترین دەوری لە سەر شاعیرانی بەرەی نوێ داناوە. بابەتی شێعر لە ڕوانگەی ئەوەوە دۆزینەوەی ڕاستییەکانە، دەنگی ئێلوار دەنگدانەوەی هەموو ڕاستییەکانە. ئێلوار هەر چەند لەو چەند لەو سلووک و عیرفانە باوەی کە لە شێعری ئورووپاییدا بوونی هەیە بە دوورە و تەنانەت بە شێوەیەکی ئاشکرا دژ بە “ماورائولتبعیە” ڕادەوەستێ، بەڵام بە ڕای هەندێ لە ڕەخنەگرانی ئەدەبی فەڕەنسە وەکوو “بوودلێر” ١٨٦٧، هەمیشە بۆن و بەرەمەیەکی مەزهەب و ئایین لە شێعرەکانیدا هەست پێدەکرێ کە تەنانەت ئەم جۆرە شێعرانەی لەگەڵ هێندێ لە ئایەتەکانی کتێبی پیرۆز (عهد عتیق) بەراورد دەکرێن.
ئێلوار لە هەژدەی نۆڤامبری ١٩٥٢لە باڵەخانەی خۆیدا بە هۆی جەڵتەی دڵەوە ماڵاوایی لە ژیان دەکا و لە گۆڕستانی “پێرلاشز”ی پاریس بە خاک دەسپێردرێ. شێعری ئێلوار بە هۆی نێوەڕۆکێکی مرۆڤ دۆستانە و پڕ لە ئەوین و دەربڕینی هەستە قووڵە ئینسانییەکان کاریگەرییەکی ئەوتۆی لە سەر هەموو چینەکانی کۆمەڵگا داناوە. ئەو هەموو کات لایەنگری چینی چەوساوە و ئازادیخوازێکی مرۆڤ پەروەر بووە. شێعری “هەوایەکی نوێ” کە لە هەلبەستە هەرە بەناو بانگەکانی ئەوە، لە ساڵی ١٩٤١ لە کاتی داگیرکردنی فەڕەنسە بە دەستی ئەڵمانییەکان نووسراوە. بە قسەی ئێلوار ئەم شێعرە سەرەتا تەنیا شێعرێک بۆ شایی بووە و بۆ هێمن بوونی ڕووحی مرۆڤەکان نووسراوە، بەڵام دواییدا دێتە سەر ئەم ڕاستییە کە شێعر ناتوانێ تەنیا بۆ شتێکی ئاوهها بێ.

Air vif, poème de Paul Éluard
J’ai regardé devant moi…
Dans la foule je t’ai vue
Parmi les blés je t’ai vue
Sous un arbre je t’ai vue

Au bout de tous mes voyages
Au fond de tous mes tourments
Au tournant de tous les rires
Sortant de l’eau et du feu
L’été l’hiver je t’ai vue
Dans ma maison je t’ai vue
Entre mes bras je t’ai vue
Dans mes rêves je t’ai vue
Je ne te quitterai plus

“هەوایەکی نوێ”

خۆمم بینی…
لە نێو جەماوەردا تۆم بینی
لە نێو گێنمزاردا تۆم بینی
لە ژێر (سێبەری) دارێک تۆم بینی
لە کۆتایی هەموو سەفەرەکانم
لە قووڵایی هەموو ئازارەکانم
لە توێ توێی هەموو پێکەنینەکانمدا
کە لە ئاو و ئاگر سەر دەردێنێ
لە هاوین و زستان تۆم بینی
لە خانووکەمدا تۆم بینی
لە باوشی خۆمدا تۆم بینی
لە خەونەکانم تۆم بینی
ئیدی بەجێت ناهێڵم…

zanko.yari@yahoo.co.uk

(ئەم وتارە لە لاپەڕەی 10ی حەوتە نامەی سیران، ژمارەی 364،ساڵی نۆهەم/شەممە 10ی پووشپەڕی 2716،چاپ کراوە)